

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

TEMELJNO USPOSABLJANJE UČITELJEV V PROGRAMU USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST MOJE DELOVNO MESTO (UŽU – MDM)

Ljubljana, 2011

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru **Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013**, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

Program:

TEMELJNO USPOSABLJANJE UČITELJEV V PROGRAMU USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST MOJE DELOVNO MESTO (UŽU – MDM) - predlog

Leto nastanka programa: **2005**

Leto prenove programa: **2011**

Jezikovni pregled: **nelektorirano besedilo**

Besedilo programa TU za učitelje UŽU MDM je nastalo na Andragoškem centru Slovenije, brez dovoljenja pripravljavca programa ni dovoljeno kopirati ali drugače razmnoževati besedila oziroma njegovih delov.

KAZALO

1. SPLOŠNI DEL	4
1.1. IME PROGRAMA	4
1.2. UTEMELJENOST PROGRAMA	4
1.3. CILJNA SKUPINA	12
1.4. CILJI	12
1.5. TRAJANJE PROGRAMA	13
1.6. POGOJI ZA VKLJUČITEV V PROGRAM, PRIZNAVANJE ŽE PRIDOBLENEGA ZNANJA, POGOJI ZA NAPREDOVANJE, POGOJI ZA DOKONČANJE PROGRAMA.....	13
1.7. OBVEZNI NAČINI PREVERJANJA IN OCENJEVANJA ZNANJA MED IZOBRAŽEVANJEM 15	
1.8. POSEBNI POGOJI ZA DOSEGANJE KAKOVOSTI IZVAJANJA PROGRAMA UŽU MDM ...	15
2. POSEBNI DEL.....	16
2.1. ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA.....	16
2.2. TEMATSKI SKLOPI/TEME.....	16
2.3. LISTINA.....	17
2.4. SESTAVLJAVCI PROGRAMA	17

1. SPLOŠNI DEL

1.1. IME PROGRAMA

Ime programa je: Temeljno usposabljanje učiteljev v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Moje delovno mesto (TU učiteljev za program UŽU–MDM).

1.2. UTEMELJENOST PROGRAMA

Program Temeljno usposabljanje učiteljev v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Moje delovno mesto (TU učiteljev za program UŽU–MDM) je nastal na podlagi prenovljenega programa UŽU MDM.

Program usposabljanja učiteljev v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Moje delovno mesto je določen tudi s Pravilnikom o smeri izobrazbe učiteljev v izobraževalnih programih za odrasle UŽU-MDM.¹

Program UŽU– MDM umeščamo med ukrepe, s katerimi slovenska država pomaga pri zviševanju ravni temeljnih zmožnosti in izobrazbene ravni prebivalstva. Program UŽU MDM je namenjen zaposlenim na enostavnih, na manj in srednje zahtevnih ter zahtevnih delih, zaposlenim na delovnih mestih, ki se ukinjajo zaradi spremembe tehnologije in prenosa proizvodnje na območja s cenejšo delovno silo ter tistim zaposlenim, ki želijo pridobiti osnovnošolsko ali poklicno izobrazbo.

Skupno tem zaposlenim je, da imajo praviloma največ 10 let šolanja, da delajo povečini na enostavnih do srednje zahtevnih in zahtevnih delih, da jih delodajalci praviloma ne spodbujajo k učenju, prav tako tudi sami niso motivirani za učenje, saj nimajo primernih informacij in priložnosti niti zaupanja v izobraževanje kot sredstvo, ki bi lahko izboljšalo njihov poklicni položaj in njihovo bodočnost, hkrati pa so najbolj prizadeti pri uvajanju tehnoloških in drugih novosti v podjetjih.

Potrebo po posebnem programu usposabljanja učiteljev UŽU–MDM so torej narekovale:

- posebne potrebe ciljne skupine, ki jim je program UŽU–MDM namenjen in rezultati evalvacije programa UŽU MDM in TU učiteljev v programu MDM 2009-2010,
- izhodišča za prenovo programov, ki jih je sprejel SSIO, aprila 2011,
- sodobna spoznanja in teoretsko znanstvena izhodišča.

1.2.1. Rezultati raziskav in pretekle izkušnje z izvajanjem programov UŽU

a) Izsledki nacionalne raziskave pismenosti

Program Moje delovno mesto je eden izmed programov za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v Sloveniji, ki so nastali po letu 2000, in sicer po objavi izsledkov nacionalne raziskave pismenosti (Možina, 2011, str. 29). Nacionalna raziskava pismenosti je razkrila, katere so najranjlivejše in najštevilčnejše skupine ljudi z neustrezno ravni pismenosti. Ugotovitve raziskave o pismenosti so pokazale, da zelo zaostajamo za drugimi razvitimi državami v Evropi in drugje v svetu; 77 odstotkov odraslih med 16. in 65. letom ne dosega ravni pismenosti, ki je potrebna za primerno vključevanje v sodobno družbo, zaznamovano z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo. Zato so strokovnjaki na področju izobraževanja odraslih postopno oblikovali model programov za ranljive skupine. Ves čas pa je ACS skrbel za temeljno usposabljanje strokovnjakov, ki izvajajo te programe. Na osnovi izsledkov evalvacij programov in spremljanja izvajanja programov v praksi vemo, da se morajo učitelji, ki se odločijo za delo v programih za ranljive skupine, se zavezati strokovnemu poslanstvu, ki ga bodo s svojim delom uresničevali tako, da bodo: najbolj ranljivim skupinam prebivalstva omogočali dostopnost informacij in znanj o temeljnih zmožnostih, si pri zadevali čim večjega števila najbolj ranljivih, v teku izvajanja programov skrbeli za javno predstavitev dosežkov udeležencev in za njihov poseben način izražanja, skrbeli za to, da bodo v teku programa udeleženci pridobivali taka znanja, ki jih bodo lahko samostojno uporabljali v vsakdanje življenju (opolnomočenje). Z vsem tem

¹ Pravilnik o smeri izobrazbe učiteljev v izobraževalnem programu za odrasle Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Moje delovno mesto je sprejel minister za šolstvo, znanost in šport, Uradni list RS, št. XX/2012 z dne, XX.2012 .

bodo pripomogli, da bodo udeleženci njihovih programov čim bolj opremljeni za življenje v spremenljivih družbenih razmerah. Pri svojem delu bodo upoštevali, da so njihovi udeleženci lahko tudi večkratno izključeni.

Slika: Poslanstvo programov za ranljive skupine odraslih

Raziskovalci področja so med letoma 2001 in 2006 izpeljali manjše raziskave, ki so pokazale, kakšne so izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin ter njihove možnosti in priložnosti za izobraževanje v okolju, kjer živijo. Ob programu za ciljno skupino je bil oblikovan tudi program usposabljanja strokovnih delavcev, t. i. Temeljno usposabljanje učiteljev za izvajanje programov UŽU, ki ga vsa ta leta vodi in izvaja Andragoški center Slovenije.

b) Raziskava pismenosti na delovnem mestu

Aplikativni raziskovalni projekt Pismenost na delovnem mestu (Ivančič, 2005) je potrdil, da tako kot za celotno prebivalstvo velja tudi za vse zaposlene, da so njihovi pisni dosežki slabi: na prvo in drugo raven pismenosti se uvršča 74 % zaposlenih. V posameznih poklicih znaša ta delež okrog 90 % (kmetje, gozdarji, ribiči 95 %, obrtniški in podobni poklici 90 % in poklici za preprosta dela 87 %). Zaposleni, uvrščeni na prvo raven, imajo težave z reševanjem preprostih nalog, kot npr. z uporabo navodil za zdravila, z razumevanjem urnikov, s pisanjem prošnje za službo ali z reševanjem preprostih računskih operacij. Na 3. raven pismenosti, ki je po ocenah strokovnjakov OECD nujna za spoprijemanje z zahtevami informacijske družbe, se je uvrstilo 23 % zaposlenih, v prej omenjenih poklicih pa znaša ta delež samo od 5–10 %.

Stopnja izobrazbe pomembno vpliva na dostop do izobraževanja; odstotek nedejavnih v izobraževanju se giblje od 87 % (2-letna poklicna šola) do 76 % (3-letna poklicna šola), medtem ko se ta delež pri prebivalcih s končano 4-letno srednjo šolo bistveno zniža (na 53 %). (ACS, 2005, zajeti prebivalci, stari od 16–64 let). Podatki o vključevanju zaposlenih v formalno in neformalno izobraževanje po poklicih pa pokažejo, da se skoraj 90 % zaposlenih v enostavnih poklicih ne vključuje v izobraževanje, prav tako je ta odstotek visok (83 %) tudi pri upravljavcih strojev (ACS 2004).

Učenje ob vsakdanjih izkušnjah na delovnem mestu je lahko pomemben vir učenja, če so delovne naloge raznolike in povezane s pridobivanjem novih zmožnosti. Ob tem je pomembno še to, da imajo zaposleni toliko razvite temeljne zmožnosti, da lahko te priložnosti tudi izkoristijo. Za enkrat predstavlja delovno mesto učno okolje predvsem za zaposlene na zahtevnejših delovnih mestih, z višjo stopnjo izobrazbe. Raziskava o pismenosti je pokazala, da pri anketirancih z najnižjo izobrazbeno stopnjo (nedokončana in končana osnovna šola) visoko prevladujejo zaposleni, ki enkrat tedensko sploh nimajo dostopa do nobene ali največ do ene bralne ali pisne prakse (skoraj 80 %). Pri višjih izobrazbenih stopnjah (terciarna izobrazba) pa prevladujejo tisti, ki imajo tedensko

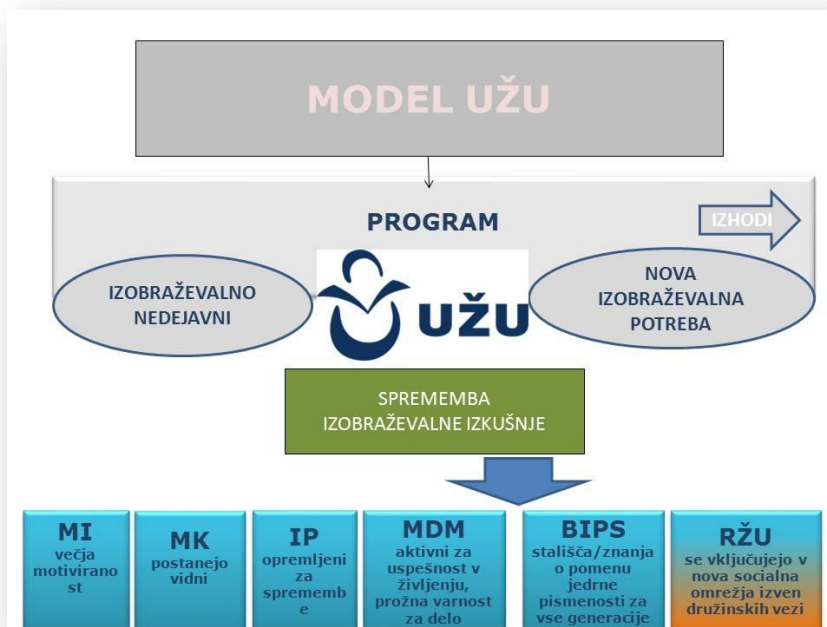
dostop do vsaj štirih bralnih virov (60 %) ali vsaj treh pisnih praks (45 %). Zaposleni s srednješolsko izobrazbo (srednja šola) se po teh kazalcih približuje populaciji s terciarno izobrazbo.

Temeljne zmožnosti predstavljajo enega od elementov človeškega kapitala. Preučevanje izobraževanja in obvladovanja temeljnih zmožnosti opozarja na tesno povezanost izobraževanja in produktivnosti in zaslužka pa tudi zaposlitvenih priložnosti. Rezultati Mednarodne raziskave o pismenosti (IALS, 1996, 1998) potrjujejo, da z naraščanjem dosežkov v besedilni in matematični pismenosti narašča tudi delež oseb z boljšimi dohodki. Kljub pomenu temeljnih zmožnosti za produktivnost delodajalci v ciljno skupino, ki ji je ta program namenjen, praviloma sami ne vlagajo. Razgovori v izbranih podjetjih tekstilne industrije pa so pokazali, da so pripravljene omogočiti zaposlenim vključitev v ta program, ker njegovi cilji podpirajo usmeritve podjetja.

c) Izobraževalni model za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih

Model temelji na izobraževalnih potrebah in interesih posamezne ciljne skupine in nedvomno daje pozitivne učinke pri izobraževanju najranjlivejših skupin odraslih. Programi so različni zato, ker ponujajo z vidika programske zasnove UŽU različne učne priložnosti. Slovenski model programov UŽU je inovativen v evropskem prostoru.

Slika: Model izobraževalnih programov UŽU

Za vključitev ustreznih pripadnikov ranljive skupine v program je ključna t.i. vstopna motivacija. Ta v programih UŽU še posebej izhaja iz aktualne potrebe posameznika. Program Moje delovno mesto je oblikovan tako, da naj bi se vanj vključevali osebe, ki v vsakdanjih življenjskih situacijah potrebujejo pomoč za doseganje večje samostojnosti in socialne vključenosti, za bolj samostojno in bolj kakovostno življenje pa potrebujejo tudi boljše obvladanje temeljnih spretnosti. Njihova skupna značilnost je, da so izobraževalno nedejavni. Vstop v program jim bo prinesel ključno spremembo – pozitivnejšo izobraževalno izkušnjo, ki omogoča zadovoljitev aktualne potrebe. Novo pridobljeno znanje je uporabno v vsakdanjem življenju in na delovnem mestu. Posameznikova spoznanja in opolnomočenje prispevajo k pojavu nove izobraževalne potrebe, ki jo razumemo kot enega od kazalnikov uspešnosti programa.

V programu UŽU-MDM je posebna pozornost namenjena procesu učenja, v katerem so udeleženci povabljeni k izbiranju, oblikovanju, definiranju problemov z lastnimi besedami, hkrati pa tudi k iskanju strategij za njihovo reševanje. Problemi so sestavljeni- življenjski, njihovo reševanje pa zahteva uporabo različnega znanja in spretnosti. V programu UŽU-MDM so problemi ob katerih poteka učenje zajeti predvsem s področja delovnega

mesta, dela in zaposlovanja. Ob reševanju problemov se zaposleni zave tudi potrebe po učenju. Učenje postane del strategije reševanja problema, ki jo zaposleni ponotranji. Tako učenje je premišljeno in veliko bolj učinkovito tudi z vidika njegove uporabnosti v novih problemskih okoliščinah. Te izkušnje - doživljanja uspeha ugodno vplivajo na posameznikovo samopodobo; ne le pri reševanju problemov, temveč širijo tudi njegovo interese, spodbujajo ambicije in samoiniciativnost ter ustvarjalnost. Spodbujajo ga k dejavnemu reševanju problemov in k novemu učenju na vseh področjih življenja.

1.2.2. Nacionalna evalvacija programov UŽU 2009 – 2011

a) Nacionalna evalvacija javno veljavnih programov

Z nacionalno evalvacijo javno veljavnih programov UŽU, ki je potekala v letih 2009-2010 in prenovi, ki je potekala v letu 2011, so bili prvotni programi posodobljeni². Namen evalvacije je bila strokovna in znanstvena presoja doseganja ciljev in učinkov programov UŽU na nacionalni ravni, ugotovitve in predlogi iz nacionalne evalvacije pa so bili podlaga za posodobitev javnoveljavnih programov UŽU in programov temeljnega usposabljanja za učitelje. Evalvacija se je med drugim osredotočala na to, koliko javnoveljavni programi UŽU zadovoljujejo potrebe posameznih ciljnih skupin in koliko dosegajo zastavljene cilje glede na to, da so se v zadnjih letih družbene razmere in struktura ciljnih skupin hitro spreminjale.

Nacionalna evalvacija programa UŽU MDM ugotavlja, da se temeljni cilj programa - razvijati temeljno usposobljenost za ohranitev delovnega mesta, za napredovanje na delovnem mestu in za bolj konkurenčno sodelovanje na trgu dela - zelo dobro uresničuje.

Večina udeležencev v programu UŽU MDM najde nove izzive in ideje za prihodnost svoje kariere, zaradi znanja iz programa pa so veliki večini pridobili nove spretnosti za stike z drugimi. Pridobljeno znanje je za večino dejansko uporabno pri delu oziroma za nekatere celo pri iskanju zaposlitve pa tudi v vsakdanjem življenju. Pogosto (73%) so udeleženci začeli načrtovati nadaljnje šolanje in pridobitev poklica, ljub temu, da ta motiv sprva ni prevladoval (Javrh, 2011).

Največ maneverskega prostora za izboljšave se je pokazalo pri usklajevanju delovnega časa in izvedbe programa, motiviranje zaposlenih za udeležbo v programu in dojemanje izobraževalnih navad kot vrednote, saj v okoljih iz katerih udeleženci programa UŽU-MDM izhajajo, izobraževanje praviloma ni posebna vrednota (Javrh, 2011).

b) Najbolj opazni učinki za udeležence po končanem programu

Nacionalna evalvacija je pokazala nekaj zakonitosti, ki veljajo za vse programe UŽU, čeprav so si tako glede na ciljne skupine kot tudi glede na opredeljene kratkoročne cilje različni. Programi nedvomno izboljšujejo pismenost odraslih v najširšem pomenu besede, poleg tega lahko pri udeležencih opazujemo še druge učinke (glej sliko):

- Sprememba izobraževalne izkušnje udeležencev in spremembe osebnih prepričanj,
- Izboljšanje jedrne pismenosti (branje, pisanje, temeljne matematične spretnosti),
- Izboljšanje samopodobe ter oblikovanje novih načrtov za prihodnost.

² Nacionalno evalvacijo je izpeljeval Andragoški center Slovenije v sklopu projekta Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja, ki sta ga sofinancirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport, da bi se programi prenovili. Novosti programov se bodo vpeljevale v sklopu novega projekta v letih 2001–2014. Glej: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Evalvacija_JVP-UZU_in_TU_UZU.pdf.

Slika: Najbolj izraziti učinki programa UŽU-MDM

c) Nacionalna evalvacija temeljnega usposabljanja učiteljev MDM

Za zagotavljanje kakovosti dela in učinkov programov je osrednjega pomena dobra usposobljenost učiteljev in njihova motivacija za delo, ki se kaže tudi prek njihovega občutka predanosti delu učitelja v programih UŽU in doživljanju profesionalnega poslanstva na področju dela z ranljivimi skupinami.

Učitelji sami ocenjujejo, da sta bila tako kakovost kot obseg temeljnega usposabljanja skozi vsa leta ustrezna. Glede na potrebe pa izpostavljajo: posamezne vsebine v usposabljanju manjkajo, nadomestili naj bi jih s stalnim strokovnih izpopolnjevanjem - samo temeljno usposabljanje ni dovolj, potrebno je „dousposabljanje“. Menijo, da je na splošno še vedno potrebna tudi boljša usposobljenost v znanjih za delo z odraslimi iz ranljivih skupin (predvsem za učitelje, ki prihajajo na to področje dela iz šol). Premalo se namenja tudi poznavanju prakse (mnenje direktorjev), saj učitelji potrebujejo konkretne dobre zglede.

Glede na rezultate empirične evalvacije so bili oblikovani tudi predlogi za prenovo usposabljanja učiteljev, ki so že upoštevani v prenovljenem programu:

- Podrobneje je treba opredeliti vstopne pogoje za učitelje (npr. vrsta izobrazbe, izkušnje z učenjem odraslih, vstopno preverjanje znanja).
- Učitelje v programih za razvoj pismenosti je treba posebej dobro usposobiti za prepoznavanje ciljnih skupin v lokalnem okolju, ugotavljanje potreb ranljivih ter za učinkovito prilagajanje programa njihovim specifičnim potrebam. Tako bi omogočili vključevanje novih ranljivih skupin in boljše prileganje programov njihovim potrebam.
- V program temeljnega usposabljanja učiteljev se vključijo moduli usposabljanja učiteljev za razvoj posameznih kompetenc, za njihovo evidentiranje in vrednotenje.
- Za vzdrževanje kakovosti programov za razvoj pismenosti odraslih je nujno skrbeti za stalni strokovni razvoj učiteljev. Z uvedbo sistematično načrtovanega stalnega strokovnega izpopolnjevanja za učitelje se zagotovi kontinuiteta njihovega profesionalnega razvoja.
- Omogočiti je treba tudi možnosti in priložnosti za kolegialno učenje in izmenjavo dobrih praks iz tujine in iz Slovenije.

1.2.3. Sodobna spoznanja in teoretsko znanstvena izhodišča

a) Temeljne zmožnosti za vseživljenjsko učenje³

Evropski parlament je konec leta 2006 sprejel evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje. Okvir prvič na evropski ravni opredeljuje in določa ključne kompetence, ki jih državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi. Sistemi začetnega državljanstva in usposabljanja članic bi morali spodbujati razvoj teh kompetenc pri vseh mladih, njihova ponudba izobraževanja in usposabljanja za odrasle pa bi morala vsem odraslim zagotoviti dejanske priložnosti, da se teh spretnosti in kompetenc naučijo ter jih vzdržujejo. Različne potrebe učečih se je treba zadovoljevati zlasti z nadgradnjo raznolikih individualnih kompetenc z zagotavljanjem enakosti in dostopnosti tistim skupinam, ki zaradi izobraževalne prikrajšanosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih ali ekonomskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev svojega izobrazbenega potenciala. Primer takih skupin vključujejo osebe s šibkimi osnovnim znanji, zlasti pomanjkljivo pismenostjo, tisti, ki so zgodaj opustili šolanje, dolgotrajno brezposelnost in tisti, ki se po dolgi odsotnosti vračajo na delovno mesto, starejši, migranti in invalidi (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

Poudarek temeljnih zmožnosti za vseživljenjsko učenje določajo tudi drugi strateški dokumenti:

- Unescova priporočila o razvoju pismenosti odraslih⁴
- Nacionalni dokumenti (Bela knjiga 2011, Strategija VŽU 2007, predlog ReNPIO 2011-2015).

b) Razvoj temeljnih zmožnosti za življenjsko uspešnost

Neustrezno razvite temeljne zmožnosti/pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji osebni in družbeni problem to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, ampak to, da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebno razvili in primerno izobrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje. Pri nas je pojav neustrezno razvitih pisnih spretnosti odraslih množičen, zato ga je mogoče reševati samo z množičnim izobraževanjem⁵ ter usklajenimi ukrepi na osebni, socialni in politični ravni (Drofenik, 2011, str. 133).

Čas, v katerem živimo, zahteva od posameznikov ne le soočanje z nenehnimi spremembami v vsakdanjem in delovnem življenju, temveč tudi pripravljenost in zmožnost sooblikovati spremembe za razvoj demokratičnih družb in blaginjo ljudi. Za uresničevanje te vloge potrebujemo odrasli zelo raznolike zmožnosti, ki jih določajo kognitivni, motivacijski in družbeni pogoji. V teoriji, stroki in politiki je bilo sicer doseženo soglasje, da je med mnogoterimi zmožnosti odraslih treba določiti tiste, ki jih potrebuje vsakdo, da se uči, da nekaj naredi in da nekaj doseže. Na podlagi treh meril so določili osem temeljnih zmožnosti. Pri načrtovanju politik bo potrebno dosledno uveljavljanje merila, po katerem lahko opredelimo zmožnost kot ključno le, če zadosti vsemu trojemu: zahtevam na trgu dela, potrebam v osebnem in družbenem življenju in je pomembna za vse posameznike, ne samo za specialiste ali visoko izobražene (poudarek za vse posameznike) in ne izpostavlja tistih kompetenc, ki so potrebne v določenih specifičnih poklicih, karierah ali socialnih položajih. To pomeni, da – niti na ravni politike niti stroke ali prakse razvijanja in izvajanja programov za razvoj ključnih kompetenc – dejavnosti, ki so osredotočene samo na razvijanje zmožnosti, potrebne za trg dela, ni mogoče interpretirati kot programe/ukrepe za razvoj temeljnih zmožnosti (Drofenik 2011, 131-132).

³ Za poimenovanje ključnih kompetence uporabljamo poslovenjen izraz temeljne zmožnosti. Priporočilo o uporabi poslovenjenega izraza je bilo sprejeto na mednarodnem posvetu Strategija razvijanja in udejanjanja ključnih kompetenc v RS, Ljubljana, 30.–31. 3. 2005, na predlog delovne skupine za terminologijo pod vodstvom profesorja dr. Janeza Dularja. Čeprav pojem ne zajema t. i. »opravilne« zmožnosti (Strategija vseživljenjskega učenja, 2007, 39), je bilo v delovni skupini doseženo soglasje in sprejeto priporočilo, da se uporablja slovenski izraz. Druga poimenovanja za ključne kompetence – pismenost, funkcionalna pismenost, temeljne zmožnosti in spretnosti – pa so praviloma uporabljene pri navajanju opredelitev in stališč posameznih avtorjev, kot jih uporabljajo sami.

⁴ Unesco uporablja v svojih dokumentih dva pojma: pojem »temeljno izobraževanje za vse« in pojem »pismenost odraslih«. S prvim označuje pravico vseh ljudi, da s »temeljnimi izobraževanjem uresničujejo svoje zmožnosti« ter »polno, svobodno in dejavno sodelujejo na vsakem področju življenja«. Pismenost odraslih pa opredeljujejo širše, kot »znanje in spretnosti, ki jih v hitro spreminjajočem se svetu potrebujemo vsi«. Pismenost je tudi »eden od temeljev za druge življenjske spretnosti«, je »katalizator za sodelovanje v družbenih, kulturnih, političnih in gospodarskih dejavnostih in za učenje za vse življenje«. Pismenost odraslih je opredeljena kot temeljna človekova pravica (Hamburška deklaracija, točki 9 in 11). V belémskih sklepih je narejen korak nazaj s stališča pismenosti kot človekove pravice: pismenost odraslih ni več opredeljena kot temeljna človekova pravica, ampak kot pravica, neločljivo povezana s pravico do izobraževanja.

⁵ 25 000 odraslih z neustrezno razvitimi pisnimi spretnostmi bi morali vsako leto vključiti v programe za razvoj pismenosti, Strategija za zviševanje ravni pismenosti odraslih, 2003.

V evropski in slovenski politiki in praksi razvoja temeljnih zmožnosti so te razdeljene v dve skupini: v osnovne in prečne temeljne zmožnosti. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem kot v evropskih političnih pobudah. Med temeljne zmožnosti, ki jih odrasli razvijajo v programih UŽU, so zajeti sporazumevanje v slovenskem in tujem jeziku, matematika in družboslovje. Med prečne temeljne zmožnosti umeščamo v Sloveniji digitalne zmožnosti, učiti se učiti, medsebojne, medkulturne in družbene ter državljsanske zmožnosti; ne pa tudi podjetnosti. Prečno zmožnost kulturna zavest in izražanje razvijajo odrasli v programih UŽU v sklopu maternega jezika in družboslovja (Drofenik 2011, str. 132).

Slika: Izbor temeljnih zmožnosti v programih UŽU

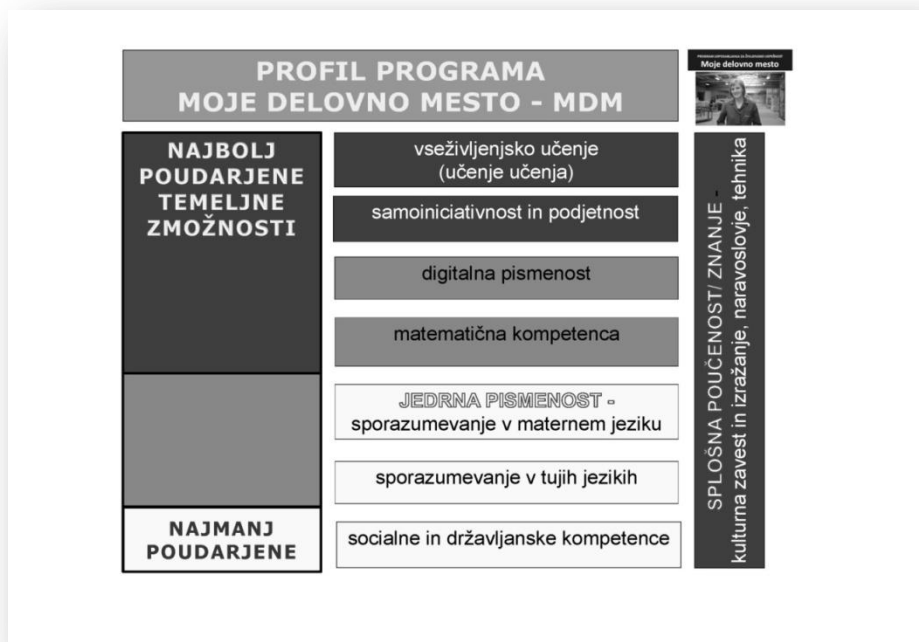
Izbor temeljnih zmožnosti izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov. Izbranih in v model umeščenih je osem ključnih zmožnosti:

- jedrna pismenost (t.j. »sporazumevanje v maternem jeziku«)
- sporazumevanje v tujih jezikih
- matematična kompetenca
- digitalna pismenost
- vseživljenjsko učenje (t.j. »učenje učenja«)
- socialne in državljsanske kompetence
- samoiniciativnost in podjetnost
- splošna poučenost/znanje (t.j. »kulturna zavest in izražanje«, »naravoslovje«, »tehnika«)

Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta tako opredelitev modela temeljnih zmožnosti kot sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Zato je pri razvijanju in še posebno pri izpeljevanju izobraževalnih programov nujno izhajati iz spoznanj, da je za razvoj temeljne zmožnosti bistveno tudi predmetno znanje, da učenja ni mogoče osredotočiti le na učne dosežke in da temeljne zmožnosti niso praktično uporabne same zase, ampak je za njihovo uporabo potrebno specifično znanje, ki izhaja iz praktične izkušnje in refleksije. Poleg tega se morajo načrtovalci razvoja temeljnih zmožnosti odraslih in praktiki pri svojem delu neposredno in sami odločati o tem, katere osnovne in katere prečne zmožnosti razvijati pri odraslih, kako v izobraževalnih programih krepi posamezne sestavine (spoznavno, čustveno, akcijsko) in kako vključevati izkušnje in krepi refleksijo odraslih (Drofenik 2011, str. 132-133).

Ker program Moje delovno mesto naslavlja izhodiščno potrebo udeležencev, ki želijo spodbujati razvoj temeljnih zmožnosti za kakovostno opravljanje dela oziroma izpolnjevanje zahtev in nalog na delovnem mestu, ki ga zasedajo, so za njeno izpolnitev potrebni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih.

Slika: Poudarjene temeljne zmožnosti v programu Moje delovno mesto

V programu Moje delovno mesto so največji poudarki na temeljnih zmožnostih vseživljenjsko učenje (učenje učenja), samoiniciativnost in podjetnost ter splošna poučenost. Nekoliko manj izraziti sta matematična kompetenca in digitalna pismenost. Kompetenca jedrne pismenosti, sporazumevanje v tujih jezikih in socialne ter državljanske kompetence pa se krepijo posredno skozi druge poudarke.

c) Evidentiranje in vrednotenje temeljnih zmožnosti

Sodobne doktrina dela z ranljivimi skupinami odraslih se usmerjajo k pomembnemu koraku, ki omogoča vključevanje in animiranje pripadnikov teh skupin, za katere se je izkazalo, da jih je zelo težko vključiti v izobraževanje. Evidentiranje in vrednotenje pridobljenih znanj je pomemben dejavnik vključevanja teh skupin, saj na ta način dobivajo možnosti za dvig izobrazbene stopnje, s tem pa tudi večje možnosti vključevanja v družbo.

Slika: Elementi procesa vrednotenja temeljnih zmožnosti v okviru izobraževalnega programa (model)

Pri izvajanju postopkov vrednotenja imajo pomembno vlogo izobraževalne organizacije, izvajalke programov za ranljive skupine odraslih, pa tudi učitelji. Njihova nova vloga jih obvezuje, da skozi izvajanje programa skupaj z udeleženci oblikujejo osebno mapo učnih dosežkov (portfolijo), ki bo omogočala zunanje vrednotenje posameznikov temeljnih zmožnosti. Za ranljive skupine je pomembno, da jim izobraževalna organizacija in učitelji pomagajo in svetujejo pri morebitnem zunanjem vrednotenju pridobljenih znanj tudi po zaključku programa.

1.3. CILJNA SKUPINA

Ob pogojih, ki jih določa izobraževalni program za UŽU–MDM in omenjeni Pravilnik, so v ciljni skupini predvsem strokovnjaki družboslovnih študijskih smeri z univerzitetno izobrazbo ali diplomanti drugih študijskih smeri. Imeti morajo ustrezen motiv za poučevanje v programu in uspešne izkušnje s poučevanjem, svetovanjem ali drugim izobraževalnim in/ali socialno-kulturnim delom z manj izobraženimi odraslimi. To pomeni, da so že opravljali podobno delo, bodisi poklicno ali kot prostovoljci.

Po lastnostih, spretnostih in sposobnostih lahko učitelje v programu UŽU–MDM opišemo kot odprte, razmišljujoče, empatične, komunikativne, demokratične in ustvarjalno-pragmatične ljudi, ki si prizadevajo za enakopravnost ljudi, ne glede na njihovo spolno, versko, narodno, razredno ali kakršnokoli drugo pripadnost. Učitelji v programu UŽU–MDM s svojim delom in lastnim učenjem podpirajo filozofijo in zamisel vseživljenjskega učenja v njegovem najširšem smislu – učenje vseh ljudi, v vseh življenjskih obdobjih, na vseh področjih človekovega delovanja in v najrazličnejših učnih kontekstih.

V nacionalni evalvaciji 2009-2010 je 63% učiteljev menilo, da so njihove predhodne izkušnje v izobraževanju odraslih odigrale zelo pomembno vlogo pri delu z udeleženci. Te lastnosti so: disciplina, občutek in prava mera distance ob pravi meri neposrednega stika, empatija. Učitelji so med drugim tudi menili, da je njihova najpomembnejša lastnost upoštevanje položaja in življenjskih problemov udeležencev (45% pritrdilnih odgovorov). V primerjavi z drugimi UŽU programi lahko tukaj izpostavimo predvsem razmeroma visoko vrednotenje izkušenj kot učitelj ranljivih skupin.

1.4. CILJI

Temeljni namen tega programa je, da zadosti potrebam po usposobljenosti prihodnjih učiteljev v programu UŽU–MDM. To pomeni, da si pridobijo potrebno znanje in spretnosti za izpeljavo programa, hkrati pa jim program omogoča uspešno opravljanje dela, jih s tem bogati in jim daje občutek uspešnosti pri delu in posledično v življenju. Program usposabljanja učiteljev omogoča kakovostno izpeljavo programa UŽU–MDM. Zasnovan je na izkušnjah in

evalvacijskih ugotovitvah ob izvedbah prvega programa opismenjevanja, ki je potekal v Sloveniji, Usposabljanje za življenjsko uspešnost – UŽU.

Njegov namen je zadostiti predvsem posebnim potrebam po znanju in veščinah, ki jih morajo obvladati učitelji v programih za razvoj pismenosti in temeljnih zmožnosti manj izobraženih zaposlenih. Temeljni cilj programa je torej, da si bodoči učitelji pridobijo konkretno znanje in spretnosti za poučevanje odraslih v programu UŽU–MDM.

Splošni cilji programa so:

- poznavanje značilnosti, položaja in potreb ciljne skupine, ki se bo vključevala v program UŽU–MDM,
- seznanitev z modelom programov za ranljive skupine in s posebnostmi programoma UŽU–MDM,
- razumevanje delovnega mesta kot dejavnika ohranjanja in izboljševanja pismenosti in temeljnih zmožnosti,
- razumevanje družbenega in psihološkega ozadja razvoja temeljnih zmožnosti odraslih, procesi razvoja temeljnih zmožnosti,
- spoznavanje s sodobnimi temeljnimi spoznanji o kognitivnih procesih učenja v odrasli dobi,
- uporabljanje učnih metod, ki omogočajo doseganje programskih ciljev (npr.: projektno učenje, razprava, delo z besedilom, študij primera, učna pogodba, igra vlog idr.),
- svetovanje ciljni skupini pri vključevanju v nadaljnje izobraževanje postopkih vrednotenja pridobljenih znanj in zmožnosti,
- zmožnost individualizacije in skupinskega učenja pri izvedbi programa,
- pridobivanje moderatorskih izkušenj za vlogo učitelja UŽU, obvladovanje sodobnih in preizkušenih metod dela, ki so v preteklih letih razvile v programih za ranljive skupine,
- opredelitev osebnega poslanstva učitelja,

Iz te opredelitve ciljev izhajajo tudi operativni cilji izobraževalnega programa za učitelje, ki so podrobneje predstavljeni v poglavju Tematski sklopi/teme.

1.5. TRAJANJE PROGRAMA

Za udeležence traja program 62 ur, ki so namenjene organiziranemu in neposrednemu učenju v skupini.

1.6. POGOJI ZA VKLJUČITEV V PROGRAM, PRIZNAVANJE ŽE PRIDOBLJENEGA ZNANJA, POGOJI ZA NAPREDOVANJE, POGOJI ZA DOKONČANJE PROGRAMA

1.6.1. Pogoji za vključitev

Kandidati za vključitev v program Temeljnega usposabljanja učiteljev v programu UŽU–MDM morajo izpolnjevati pogoje, ki jih o strokovni izobrazbi predvideva javni izobraževalni program UŽU–MDM za učitelja. Ta pravi, da lahko postane učitelj kdor si je pridobil najmanj univerzitetno izobrazbo družboslovne smeri in kdor si je pridobil univerzitetno izobrazbo katerekoli smeri. Razen tega mora imeti kandidat opravljen strokovni izpit, pridobiti si mora pedagoško-andragoško izobrazbo.

Poleg pogojev, ki zadevajo strokovno izobrazbo, so vstopni pogoji za vključitev v program še:

- izkušnje pri delu s ciljno skupino manj izobraženih odraslih,
- ustrezne moralne vrednote, osebnostne lastnosti in življenjska naravnost, kot: demokratičnost, spoštovanje človeka ne glede na njegov spol, družbeno, rasno, versko, narodno pripadnost, altruizem, izvirnost in ustvarjalnost, samostojnost in odločnost, sposobnost konstruktivnega delovanja v zmedi, spoštovanje različnosti, spontanost in spodbujanje sodelovanja med ljudmi, radovednost in volja do učenja, težnja k alternativnim oblikam učenja (lastni učni projekti), veselje do dela z odraslimi, želja po delovanju v skupini in sposobnost zanj,
- računalniška znanja (urejevalnik besedil, delo s preglednicami, internet, elektronska pošta),

Izpolnjevanje teh pogojev se ugotavlja:

- z individualnim vodenim pogovorom (uvodni pogovor) z enim ali dvema strokovnjakoma, ki ju imenuje izvajalec programa - Andragoški center Slovenije. Pogovor poteka po pripravljenem vprašalniku.
- z vprašalnikom za samoevalvacijo, ki ga kandidat za učitelja odda pred vključitvijo v program.

Pri presojanju kandidatove ustreznosti se upoštevajo mnenje izvajalske organizacije UŽU-MDM, ki je kandidata predlagala, in tudi vse druge reference, ki jih o sebi in svojem delu lahko poda kandidat.

1.6.2. Priznavanje že pridobljenega znanja

Udeleženci, vpisani v ta izobraževalni program, ki že imajo znanje, ki ga le ta nudi, lahko uveljavljajo pravico do priznavanja tega znanja. To pravico lahko uveljavljajo v skladu z navodili v razpisu programa, praviloma pa pred začetkom izobraževanja tako, da ACS posredujejo vlogo za priznavanje z ustreznimi dokazili. Postopek priznavanja poteka na način, ki ga določa Pravilnik o priznavanju že pridobljenega znanja udeležencem v programih usposabljanja in spopolnjevanja ACS. Če je v tem postopku ugotovljeno, da ima posameznik znanje iz delov tega izobraževalnega programa, je oproščen obveznosti pri ustreznem delu izobraževalnega programa.

1.6.3. Pogoji za napredovanje

Posebni pogojev za napredovanje po programu ni.

1.6.4. Pogoji za dokončanje programa

Pogoji za dokončanje programa so:

- pozitivno ocenjen izvedbeni načrt (seminarska naloga), ki ga kandidat pripravi ob koncu programa (navodila za pripravo izvedbenega načrta in merila za ocenjevanje so podrobneje navedena v izpitnem katalogu);
- opravljene hospitacije v skupini udeležencev (praviloma 5 hospitacij v programu UŽU MDM);
- pogoj za dokončanje je tudi kandidatov neposredni stik s pripadnikom ciljne skupine programa MDM, ki ga dokaže tako, da pripravi krajši zapis večurnega druženja s tem udeležencem (v katerem prikaže dejanske življenjske okoliščine v katerih živi tipični predstavnik ciljne skupine in predstavi njegov pogled na svet);
- ugodno mnenje o sodelovanju kandidata med potekom izobraževalnega programa (pozitivno mnenje mentorja o hospitaciji učitelja programu, uspešno izveden kratek učni nastop v skupini udeležencev, uspešna predstavitev prvega dela izvedbenega načrta v skupini učiteljev, pozitivno ocenjen zapis neposrednega stika s potencialnim udeležencem);
- pozitivno ocenjena II. in III. del izvedbenega načrta;
- prisotnost pri vsaj 80% ur v skupini v okviru programa za učitelje in sicer v obeh delih programa.

Kandidat uspešno konča usposabljanje, če izpolni vse navedene pogoje. Če ne izpolni enega od navedenih pogojev, dokazuje svojo usposobljenost v ponovnih/dodatnih ocenjevalnih postopkih, in sicer:

- če je kandidat pri ocenjevanju izvedbenega načrta ocenjen z oceno 'ni opravljen', mora v tridesetih dneh od prejema ocene nalogo ustrezno dopolniti ali pripraviti nov izvedbeni načrt ter ga predložiti v ponovno ocenjevanje;
- če mnenje o učnem nastopu pred udeleženci, ter predstavitev 1. dela izvedbenega načrta pred učitelji, izraža dvom o kandidatovi primernosti za učitelja, trije strokovnjaki, ki jih določi ACS, s kandidatom opravijo razgovor;
- če je bil kandidat pri delu v skupini navzoč manj kot 80% predvidenega časa, zagovarja izvedbeni načrt v celoti pred skupino treh strokovnjakov, ki jih določi ACS. Ob zagovoru preverijo ustreznost njegovega strokovnega znanja glede na učne cilje pri posameznih predmetnih področjih in standarde, ki jih predvideva program usposabljanja učiteljev.

Če kandidat ne izpolni več kot enega od zahtevanih pogojev ali je negativno ocenjen tudi pri ponovnem/dodatnem ocenjevanju, lahko postane učitelj v UŽU-MDM tako, da se znova vključi v program Temeljnega usposabljanja učiteljev v programu UŽU-MDM in izpolni vse navedene pogoje.

1.7. OBVEZNI NAČINI PREVERJANJA IN OCENJEVANJA ZNANJA MED IZOBRAŽEVANJEM

Preverjanje znanja v programu za učitelje UŽU–MDM poteka že med izobraževalnim programom (učni nastop pred udeleženci, predstavitev izvedbenega načrta pred učitelji, zapis avtentičnega stika s potencialnim udeležencem). Opazujejo in vrednotijo se udeleženceva iniciativnost, izvirnost pri dajanju pobud in reševanju problemov ter strokovna utemeljenost predlaganih rešitev. Poleg tega se vrednotijo tudi njegova sposobnost sodelovanja, vodenja in usmerjanja skupine ter obseg in način komuniciranja z drugimi udeleženci programa. Kandidatovo delo vrednotijo strokovnjaki, ki jih imenuje izvajalec programa za učitelje.

1.8. POSEBNI POGOJI ZA DOSEGANJE KAKOVOSTI IZVAJANJA PROGRAMA UŽU MDM

Učitelji programu UŽU MDM dokazujejo svoje znanje in usposobljenost za delo s ciljno skupini programa z obnavljanjem licence vsakih 5 let. Postopke, merila in pogoje za obnavljanje licence postavi ACS v sodelovanju z MŠŠ.

2. POSEBNI DEL

2.1. ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

Organizacija programa Temeljnega usposabljanja učiteljev UŽU-MDM predvideva skupino (optimalno) 25 udeležencev. Neposredno učenje v učni skupini poteka v obliki delavnic in predavanj v bolj ali manj strnjem časovnem obdobju. Celoten program za učitelje (tudi priprava in ocenjevanje izvedbenega načrta) je izpeljan skladno z razmerami, ki jih na eni strani določajo možnosti za izpeljavo javnega programa UŽU-MDM, na drugi pa življenjske okoliščine in pričakovanja učne skupine in vsakega posameznega udeleženca programa.

Pri izpeljavi programa so predvideni naslednji učni pripomočki: projektor, prenosni računalnik za predavatelja, flip chart, bela tabla in plakadni listi. Za samo izvedbo programa morajo biti zagotovljeni tudi materialni pogoji in sicer: učilnica, prirejena za izobraževanje odraslih in mize, ki jih je mogoče poljubno sestavljati.

2.2. TEMATSKI SKLOPI/TEME

Splošni del	Trajanje v urah
SKLOP: TEORETSKI TEMELJI IN MODELI ZA DELO Z RANLJIVIMI SKUPINAMI ODRASLIH	16
Pismenost kot družbeni in kulturni pojav	
Skupne značilnosti ranljivih in izključenih skupin odraslih	
Animacija ciljnih skupin, odstranjevanje ovir	
Sodobne kognitivne teorije učenja odraslih	
SKLOP: SODOBNI ANDRAGOŠKI PROSTOPI ZA DELO ZA DELO Z RANLJIVIMI SKUPINAMI ODRASLIH	16
Medosebni odnosi in dinamika v učni skupini	
Vloge in poslanstvo učitelja pri delu z ranljivimi skupinami ter njegov profesionalni razvoj	
Razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v učnih projektih, projektno učno načrtovanje	
Spremljanje in vrednotenje posameznikovega napredka (OIN, mapa učnih dosežkov) med izvajanjem programa	
SKLOP: RAZVOJ TEMELJNIH ZMOŽNOSTI ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST	16
Model temeljnih zmožnosti v programih UŽU	
Razvijanje matematičnih temeljnih zmožnosti pri odraslih	
Razvijanje bralnih zmožnosti pri odraslih	
Razvijanje pisnih zmožnosti pri odraslih	
SKUPAJ	48

Usposabljanje za izvajanje programa UŽU MDM	24
Spoznavanje programa UŽU-MDM – predstavitev programa in njegovih sestavin, delovno mesto kot dejavnik razvoja temeljnih zmožnosti, animacija podjetij in udeležencev, priprava in izvajanje odprtega kurikula v sodelovanju s podjetjem	
Spoznavanje programa UŽU-MDM – razvoj temeljnih zmožnosti v programu UŽU-MDM na posameznih področjih in načrtovanje učnih projektov za doseganje standardov zmožnosti, vrednotenje temeljnih zmožnosti in oblikovanje mape učnih	

dosežkov	
Predstavitev I. dela izvedbenega načrta UŽU-MDM	
Evalvacija programa UŽU-MDM	
SKUPAJ	24
CELOTEN PROGRAM SKUPAJ	62

2.3. LISTINA

Udeleženci po koncu programa ob izpolnjevanju pogojev, ki jih predvideva, prejmejo potrdilo Ministrstva za šolstvo in šport o udeležbi na usposabljanju. V njem so navedeni: ime in sedež izvajalca, naziv potrdila, številka potrdila, podatki o prejemniku potrdila (ime in priimek, datum rojstva), čas izvajanja programa, vrsta programa, ime programa, trajanje programa, št. pridobljenih točk, podpis odgovorne osebe, kraj in datum izdaje potrdila, žig ACS.

Udeleženci poleg potrdila Ministrstva za šolstvo in šport pridobijo tudi Prilogo ACS k potrdilu Ministrstva za šolstvo in šport o profesionalnem usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Priloga ima naslednje podatke: naziv potrdila/priloge, številka potrdila/priloge, podatki o prejemniku potrdila/priloge (ime in priimek, datum in kraj rojstva), ime programa, vsebina programa, trajanje programa v celoti, trajanje delov programa, podatek, da je kandidat izpolnil pogoje za zaključek programa, vrsto in vsebine preverjanja znanja, ime in priimek ter podpis vodje programa usposabljanja oz. spopolnjevanja, ime in priimek ter podpis direktorja ACS, kraj in datum izdaje potrdila/priloge, žig ACS.

Če zaradi posebne narave učne skupine ne izdamo potrdila Ministrstva za šolstvo in šport o udeležbi na usposabljanju, tistim udeležencem, ki so uspešno zaključili program, izdamo Potrdilo ACS o uspešno zaključenem usposabljanju oz. spopolnjevanju, ki vsebuje iste podatke kot so v prejšnjem odstavku navedeni za Prilogo.

2.4. SESTAVLJAVCI PROGRAMA

Prvotni program je bil zasnovan 2005, nekoliko spremenjen pa 2008. Pripravljavci programa so bili: mag. Estera Možina, Olga Drofenik, Natalija Žalec, dr. Angela Ivančič, Marjana Komprej, mag. Andreja Jelen Mernik, Jerneja Vraber Jagodic, Metka Svetina, Vera Mlinar, Janez Dekleva, Barbara Krajnc, Zora Štrucl, Karmen Slana.

Program je bil posodobljen ob sodelovanju mag. Estere Možina, dr. Petre Javrh, Manuela Kurana in Katje Vrbajnsčak.